

CUMHURİYET TARİHÇİLİĞİNİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ ÜZERİNE

UPON WHAT THE REPUBLICAN HISTORIOGRAPHY LEADS US TO THINK

Umut KARABULUT *

Geliş Tarihi/Received:11.06.2019

Kabul Tarihi/Accepted:26.06.2019

KARABULUT, Umut, (2019), "Cumhuriyet Tarihçiliğinin Düşündürdükleri Üzerine" Belgi Dergisi, C.2, S.18, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2019/II, ss. 1475-1485.

Öz

Bu çalışmanın konusu, Türkiye Cumhuriyeti üzerine ortaya çıkan tarih yazıcılığının güncel sorunlarını tartışmaktır. Bu bağlamda bu çalışma, geç Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine geçiş üzerine belli tartışmalar etrafındaki süreklilik ve kopuş sorununu değerlendirecektir. Ayrıca, Cumhuriyet tarihçisinin Türkiye ve yurtdışındaki mevcut sorunlarıyla ilgili olarak, bu alanın kapsadığı çeşitli yaklaşımları inceleyen belirli değerlendirmeler sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı tarih yazıcılığı, Cumhuriyet dönemi tarih yazıcılığı, Türk tarihçiler, Türkologlar, ABD'de Türk Tarihçiliği*

Abstract

The subject of this study is to discuss the current problems of the historiography emerged on the Turkish Republic. In this context, this study will evaluate the question of continuity and rupture around certain debates over the transition from the late Ottoman to the Republican periods. It will also present certain specific assessments on the current problems of the Republican era historiography in Turkey and abroad which examines a number of approaches that this field embodies.

Keywords: *Ottoman Historiography, Republican Era Historiography, Turkish Historians, Turkologist, Turkish Historiography in the United States*

Giriş: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı-Kurgusal Bir Bilim Alanının Yarattığı Sorunlar

İnkılap Tarihi enstitülerinde geç dönem Osmanlı tarihi ile ilgili lisansüstü tezlerin yapılması kimi akademisyenlerce şaşkınlıkla karşılanıyor. Bu nedenle bir süredir sorgulama içerisinde olduğum Cumhuriyet tarihçiliğinin dönemsel sınırları üzerine daha derin düşünmeye başladım. Tahmin edileceği gibi İnkılap Tarihi enstitüleri¹ Milli Mücadele ve sonrası dönem üzerine çalışmalar yapmakla malul kurumlar olarak algılandığı için kimi çevreler böyle bir düşünce içerisine girmiş bulunmakta. Buradaki temel mesele, enstitülerin çalışma dönemiyle ilgili akademik bir kıstasın olup olmamasından ziyade Türkiye'de Cumhuriyet tarihçiliği diye adlandırdığımız tarih yazıcılığının, Osmanlı tarihçiliğinden ayrı

*Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti ABD, umutkarabulut035@gmail.com, (orcid.org /0000-0003-2524-7387).

1 Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi ve Yeditepe Üniversitesinde olmak üzere toplam sekiz enstitü söz konusudur. Ankara Üniversitesi'ne bağlı enstitünün adı Türk İnkılap Tarihi Enstitüsüdür. Boğaziçi Üniversitesindeki ise Atatürk Enstitüsü olarak geçmektedir.

görülmesi üzerine oluşan kanaatin tezahür etmiş olmasıdır². Bilindiği üzere yakın dönem Türkiye tarihi üzerine gerçekleştirilen kronolojik anlatımların birçoğunda Milli Mücadeleyi temel alan bir kopuş söz konusudur. Gerçi son yıllarda, sayısı giderek artan miktarda çalışma, bilhassa Tanzimat Dönemiyle başlayan modernleşme sürecini baz alarak Osmanlı-Türk tarihinde görülen bir sürekliliğe vurgu yapmaktadır. Ancak bu yargı dahi, Cumhuriyet tarihçiliğinin aşağıda irdelenecek olan kuşatılmışlığına bir çıkış yolu sunamamaktadır.

Bilindiği gibi Cumhuriyet tarihçiliği genelde tarih bölümlerinde Türkiye Cumhuriyeti tarihi anabilim dalı adı altında çalışmalar yürüten bir bilim alanıdır. Bu alanın tarihsel sınırları, Milli Mücadele ya da Birinci Dünya Savaşı yılları³ ve sonrası dönemle birlikte gündeme gelen, ondan öncesi döneme dair çalışmaların çok az yapıldığı bir sürece tekabül ediyor. Yakın dönem Türkiye tarihini konu alan tezlerin de enstitü öğrencileri tarafından yazıldığı belirtilmeli. Aslında dönemsiz sınırlandırma da tartışmaya açık bir konu. Ancak bu, yalnız Türkiye'ye ve cumhuriyet tarihçiliğine özgü değil ve bizim burada tartışacağımız tarihi çalışmanın sınırının, kaç yıl öncesinden başlaması gerektiği gibi daha genel bir tartışmaya işaret ediyor. Bir de sosyoloji, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler gibi başka disiplinleri de ilgilendiren bir sorun olduğu için burada o tartışmaya girmeyeceğim⁴. Mekânsal sınırlar ise daha net bir alana tekabül ediyor ki sanırım burada Osmanlı tarihçiliğinin düştüğü yanılgıya düşülmediği kanaatindeyim. O yanılgı da şu; bilindiği gibi ülkemizdeki çoğu yeniçağ ve yakınçağ tarihçisinin uzmanlığı Osmanlı tarihi üzerine olmasına rağmen bu alan yeniçağ ve yakınçağ tarihi gibi, tüm dünya tarihi üzerine çalışmaları içerecek bir isimlendirme üzerinden alanlara ayrılmış. Ancak şahit olduğum durum, genelde bu bilim alanında yapılan çalışmaların Osmanlı tarihi üzerine olduğu. Bununla birlikte Cumhuriyet tarihi alanındaki çalışmaların mekânsal açıdan kafa karıştırmaktan uzak olduğunu hemen belirtelim çünkü burada söz konusu olan cumhuriyet, Türkiye Cumhuriyeti ve çalışmalar büyük çoğunlukla Türkiye coğrafyası ile onun hinterlandındaki uzantılarını ilgilendirecek şekilde gerçekleşmekte.

Cumhuriyet tarihçiliğinin erken sınırlarının genelde Birinci Dünya Savaşı ile başladığının kabul görmesi bizatihi (geç dönem) Osmanlı tarihçilerinin bu alanı kendilerine münhasır görmeleri şeklinde düşünmemek gerek. Bu mesele daha ziyade, "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi" adlı ve yalnızca Türkiye'ye özgü bir bilim alanının ortaya çıkmasının bir sonucudur. Bilindiği üzere bu alan, erken Cumhuriyet döneminde, yeni rejimin icraatlarını tanıtır, kendi meşruiyetini oluşturmak gibi, başka birçok genç rejimde görülebilecek bir hamleyle soyunmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu düşüncenin ürünü olarak "Türk İnkılap Tarihi Dersleri" veya "İnkılap Dersleri" diye anılan ve üniversitelerde günümüzde de okutulan "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi" derslerinin ortaya çıkması (1934)⁵ ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti tarafından yazılan ve aynı yıllarda liselerde okutulacak *Tarih*⁶ isimli dört ciltlik ders kitabının son cildinin bu döneme hasredilmesiyle oluşmaya başlamıştır. Bu oluşuma katkı

2 Benim savunduğum aksine, Cumhuriyet dönemi tarihçiliğinin birçok önemli eserinde 1923 yılından itibaren başlamayışına dikkat çeken bir çalışma için bkz. Orhan Avcı, "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Araştırmaları", *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu (Bildiriler)*, Ed: Mehmet Öz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 319-323,

3 Birinci Dünya Savaşı üzerine Türk tarih yazıcılığı ile ilgili bir makale için bkz. Ömer Turan, "Turkish Historiography of the First World War, *Middle East Critique*, Vol. 23, No. 2 (2014), s. 241-257.

4 Orhan Avcı, "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Araştırmaları", s. 324-327.

5 Derslerin 1934 yılında verilmeye başlanması üniversite reformu çerçevesinde ve rejimin üniversite gençlerine anlatılması isteği olarak değerlendirilebilir. İstanbul'daki ilk dersin Maarif Vekili Yusuf Hikmet Bey (Bayur), Ankara'daki dersin ise Başbakan İsmet Bey (İnönü) tarafından verilmesi bu derslere büyük önem verildiğini gösterir. Süleyman İnan, "Üniversitelerde İnkılap Dersleri", *İnkılap Dersleri*, 4. Baskı, Ed: Süleyman İnan, Cengiz Akseki, Denizli, 2012, s. 5. Derslerin içerikleri ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Recep Peker, *İnkılap Dersleri*, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984; Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilali*, 3. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1995. Derslerle ilgili daha yakın tarihli bir tartışma için bkz. Bülent Tanör, Zafer Toprak, Halil Berktaş, "İnkılap Tarihi" *Dersleri Nasıl Okutulmalı?*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.

6 *Tarih IV*, Türkiye Cumhuriyeti, İstanbul, 1934.

sunan bir başka gelişme, İstanbul⁷ ve Ankara⁸ üniversitelerinde bu isimle anılan kürsülerin kurulmasıdır. Ancak tarih bölümlerinde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi anabilim dalının kuruluşu, 1982 Anayasası çerçevesinde kabul edilen Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Kanunu çerçevesinde gerçekleşmiştir⁹.

Sonuçta Türkiye Cumhuriyeti tarihi adı altında ve bu dönemin çalışmalarını ele alan bir tarihçilik alanı ortaya çıkmıştır. Günümüzde yaşanan sorun da burada boy vermektedir. İsmiyle müsemma bu dönem üzerine çalışan tarihçilerin, -genelde- diğer başka dönem ve alanlarda kalem oynat(a)maması, örneğin Osmanlı Devletinde XIX. yüzyılın ilk yarısını ele alacak bir çalışma içerisine girmemesi gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bizatihi bu satırların yazarı da 1908-1912 yıllarını ele aldığı kitap çalışmasından önce bu sorgulamaya girişmiş, Birinci Dünya Savaşı öncesi bir dönemi ele alan çalışmanın doçentlik dosyasında kabul görüp görmeyeceğini sorgulamıştır¹⁰. Gerçi böyle bir sorun yaşamadım ancak bu örneği, Cumhuriyet dönemi tarihçiliğinin ne derece “kuşatılmış bir zaman dilimi” içerisinde kalem oynatmaya mecbur kaldığını anlatabilmek açısından değerli görüyorum.

Cumhuriyet dönemi tarihçiliğinin kuşatılmışlığını perçinleyen bir başka tarihsel gelişme, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi enstitülerinin sayısının 1980’li yıllarda artması olmuştur. 1980 darbesi sonucunda Atatürkçü ideolojinin daha yaygın kılınması ve bu alandaki çalışmaların çoğalması adına 1980’li yıllarda kurulan birçok enstitüde, son dönem Osmanlı tarihi ile ilgili çok sayıda lisansüstü tez yapılmakta ve yalnız Cumhuriyet tarihi alanına değil, son dönem Osmanlı tarih yazıcılığına da önemli çalışmalarla katkı sunulmaktadır. Hemen belirtmek gerekir ki İnkılap Tarihi Enstitüsü doktorasına sahip bir tarihçi olarak, gerek yüksek lisans, gerekse de doktora derslerinde son dönem Osmanlı yenileşme tarihinden Osmanlıcaya, Osmanlı tarihi çalışmalarını destekleyecek çok sayıda ders aldığımızı hatırlıyorum. Buna koşut, ders aldığımız hocaların hiç birisi Osmanlı tarihinin Cumhuriyet tarihi açısından önemine burun kıvrıran kişiler değillerdi. Ancak konu tez çalışmasına geldiğinde, Boğaziçi Üniversitesini ayrı tutacak olursak, bu enstitülerde yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu, Milli Mücadele ve sonrası dönemi kapsamakta ve bence bu enstitüler isimlerinden kaynaklanan bir durumun sonucu olarak Osmanlı tarihi ile Cumhuriyet tarihinin kesin çizgilerle ayrılmasında zımnen bir etki yaratmaktalar. Yukarıda bahsettiğim geç dönem Osmanlı tarihi üzerine tez yapanların ise doçentlik başvurularını Atatürk İlkeleri ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi alanından değil, Yakınçağ tarihi alanından yaptığını belirtelim.

Konuyla bağlantılı bir diğer sorun ise, doçentlik başvurusu sırasında karşımıza çıkmakta ve bu sorun hala devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti tarihi alanında ihtisas sahibi olan tarihçiler, doçentlik başvuruları sırasında 1181 kodlu “Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi” bilim alanından başvuru yapmak durumundalar. Burada ortaya çıkabilecek olası sorun, Yakınçağ Tarihi’nin 1161 koduyla ayrı bir bilim alanı olarak adlandırılması ve böylece iki tarihsel dönemin birbirinden kesin çizgilerle ayrılıyor olması. Çünkü jüri üyelerinin önünde, adayın çalışmalarının alan dışından olduğuna karar verebilecekleri bir seçenek de mevcut. Bu baskı altında Cumhuriyet tarihçilerinin en azından doçentlik öncesi gerçekleştirecekleri tüm çalışmalar, 1914 sonrasına sıkışıp kalıyor ve tarihsel perspektif kuşatılmışlık içerisinde kalıyor. Doçentlik sonrası bu baskı ortadan kalkınca, araştırmacıların

7 Enstitünün kendi sitesinden alınan bilgiye göre 31 Temmuz 1933 tarihli üniversite reformu sonrası açılan İstanbul Üniversitesi’nde Türk İnkılabı Enstitüsü adıyla kurulmuştur ve bu özelliğiyle Türkiye’nin ilk İnkılap (Tarihi) Enstitüsü’dür. <http://ataturkilkeleri.istanbul.edu.tr/tr/content/enstitu/hakkinda>, 23.05.2019, 11.36.

8 Yine enstitünün kendi sitesinde belirtildiğine göre Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, “... *devrim hareketlerinin çağdaş biçimde incelenmesi ve genç kuşaklara öğretilmesi amacıyla yönelik olarak... 15 Nisan 1942’de...*” kurulmuştur. http://tite.ankara.edu.tr/?page_id=4777, 23.05.2019, 11.45.

9 Burak Çıtır, “Tarih Bölümlerinde Çağ Ayrımı ve Uzmanlık Alanları”, *Tarih Bilimi ve Metodolojisi*, Ed: Mehmet Yaşar Ertaş, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 196.

10 Umut Karabulut, *İzmir Kentinde Siyasi Protesto Kültürü 1908-1912*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2014.

kendilerini daha özgür hissettiği ve dönemler arası geçişkenliğin ve bağlantıların daha rahat kurulduğu söylenebilir.

Şunu belirtmek mümkün, yukarıdaki kuşatılmışlık çıkarımı, Türkiye'de yazılan Cumhuriyet tarihi alanındaki çalışmalara bakınca daha net görülüyor. Tek tük istisnalar bu genel kuralın dışında olup belirttiğim yargıyı etkileyecek boyutta değil. Örneğin, benim de şahit olduğum bir şekilde, çalışmaları 20. yüzyıl başlarına ve hatta İkinci Meşrutiyet dönemi sonrasına yoğunlaşmış bir tarihçi bu oluşumun sonucu olarak doğentliğini Yakınçağ tarihi alanından aldı. Burada vurgulamak istediğim, bir Cumhuriyet tarihçisi olarak benim o döneme yönelik çalışmalar yapmam veya o dönemde çalışan birisinin Yakınçağ tarihçisi olarak adlandırılmasındaki yanlışlık değil. Yanlışlık, dönemlerin belirlenmesinde ideolojik bir takım yaklaşımların etkili olması ve böylece dönemlerin adeta bıçakla kesercesine birbirinden ayrılması. Bilindiği gibi dünya tarihçiliğinde de periyotlar mevcut. Ancak bu iş, en azından tarihçiliği gelişmiş düzeyde sergileyen ülkelerin hiç birisinde bizdeki gibi ideolojik bir anlayışla yapılmıyor. Bahsedilen yerlerin çoğunda (Almanya'da bizdekine benzer, tarihi çağlar üzerinden bir ayırım söz konusu), insanlık tarihini genel olarak etkilemiş büyük olayların ve dönüşümlerin köşe başına oturtulduğu bir süreç takip ediliyor.

Süreklilik ve Kopuş Meselesi

Türkiye'de, tarihi dönemlerin ideolojik saiklerle periyotlara ayrılması yanlışının yarattığı sonuçlar, tarihçilik açısından olumsuz ve hatta bazen gülünç sonuçlar yaratıyor. Örneğin Milli Mücadele dönemi kurumları üzerine çalışan bir Cumhuriyet tarihçisi, bu dönemde görülen kurumların tümünün Osmanlı Devleti kurumları olduğunu görmezden gelebiliyor ve bu kurumların tarihsel arka planını genelde giriş kısmında ve derinlemesine ele almadan veriyor ve konunun yoğunluğunu Milli Mücadele dönemi içerisindeki boyutları oluşturuyor. Yani çalışmayı en erken 1919 yılından veya Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihinden başlatma eğilimi ağır basıyor. Aynı durum madalyonun öbür yüzündeki yakınçağ tarihi alanıyla ilgili Osmanlı tarihçileri için de mevcut. İkinci Meşrutiyet ve Milli Mücadele dönemleri birbirinden o kadar ayrı değerlendiriliyor ki İkinci Meşrutiyet döneminin aslında Milli Mücadele yıllarında da devam ettiği (1918 yılı sonuna ve hatta kimi çalışmalara göre 1920 yılına kadar)¹¹ çoğu kez görmezden geliniyor. Süreklilik ve kopuş bahsinde, Osmanlı kurumlarının Cumhuriyet dönemindeki varlıkları kadar bu kurumlarda çalışan kişilerin devlet adamlığı ve memuriyetlerinde görülen devamlılık dahi süreklilik meselesine iyi bir kanıt oluşturabilir¹².

Elbette her çalışma 1919 yılı öncesinden başlamalı ve o dönem üzerine yazılanlar da 1919 yılı ve sonrasını incelemeli demiyorum. Ancak birçoğu, ele aldığı konunun bütünlüğü ve tarihsel sürekliliği açısından bunu yapması gerekirken yapmıyor. Yakın dönem Türkiye tarihi üzerine gerçekleşen çalışmalara bakıldığında bunun gibi birçok örnek görmek mümkün.

Bu konudaki bir başka tuhaflık ise Osmanlı tarihçiliğinin, Osmanlı tarihinin hemen her dönemi ile ilgili değerlendirme hakkına sahip, adeta "imtiyazlı" bir vasfa sahip olduğu yolunda zaman zaman karşılaşılan kanaat. Buna karşın ise Cumhuriyet tarihçiliğinin Osmanlı tarihinden bütünüyle uzak tutulması. Örneğin; 16. yüzyıl üzerine uzmanlaşmış/¹¹ En azından yeni devlet düzeninin oluşmaya başladığı ve TBMM'nin açılıp kurumsallaşmasını gerçekleştirdiği sürece değin, Osmanlı Devleti döneminin devam ettiği savunulabilir. Kaldı ki Mustafa Kemal Paşa'da TBMM'nin açılacağına dair bildiriye yurda duyurduğu zaman, Osmanlı Devletinin bağımsızlığının sağlanmasına dair birçok ifadeye yer vermiştir. Bkz. Mahmut Goloğlu, Üçüncü Meşrutiyet Birinci Büyük Millet Meclisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 159; ayrıca 1920 yılında açılan (son) Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin de meşrutiyet döneminin bir uzantısı olduğu yolunda bir çalışma için bkz. Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele-II Son Meşrutiyet 1919-1920, 3. Baskı, İstanbul, 2010.

¹² Birkaç örnek anlatı için bkz. *Ali Münif Bey'in Hatıraları*, Yay. Haz: Taha Toros, İsis Yayıncılık, İstanbul, 1996; *Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Mentеше'nin Anıları*, Yay Haz: İsmail Arar, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986; *Kurtuluş Savaşında Adalet Bakanı Ahmet Rifak Çalika'nın Anıları*, Yay. Haz: Hurşit Çalika, İstanbul, 1992.

doktora yapmış bir Osmanlı tarihçisinin 19. yüzyıl Osmanlı tarihi ile ilgili kalem oynatabilmesi ancak cumhuriyet tarihçisi 19. yüzyıla iliştiğinde derhal burun kıvrılması. Hâlbuki 19. yüzyılda görülen birçok gelişme 16. yüzyılın dünyasından hayli kopuktur ancak 20. yüzyılla kesintisiz bir bağlantı içerisinde görülür. Batı merkezli tarihçilikte görülen “Early Modern” ve “Modern” şeklindeki ayırım temelde bu nedenledir. Basın ve telekomünikasyon alanında yaşanan gelişmeler, devletin yönetim şeklinin aldığı yeni biçimler, yeni tip eğitim ve sağlık kurumları, ulaşım araçlarında yaşanan gelişmeler ve benzeri. Yani bu alanları tek tek ele aldığımızda ulaşacağımız sonuç muhtemelen şöyle olacaktır: Osmanlı İmparatorluğunda 19. yüzyıl boyunca görülen muazzam dönüşüm, 20. yüzyılda da devam etmiş ve her iki yüzyıl arasında birbirini tamamlama adına bir devamlılık söz konusu olmuştur. Ancak 16. yüzyıl gibi erken bir dönemden itibaren bu alanların çok azında 19. yüzyıla dek uzanan bir devamlılık söz konusudur. Yönetim, iletişim, devlet-toplum ilişkileri, yaşam biçimi, gelenek-görenekler, mimari, eğitim, sağlık hizmetleri, askerlik hemen hepsi muazzam dönüşümlere uğramıştır ve sonuçta her iki dönemin, tarihçinin imge dünyasında bambaşka formlar olarak belirmesi muhtemeldir. Dolayısıyla Türkiye tarihinde bir kopuştan bahsedecek olursak, bunun yaşam biçimi ve devlet örgütlenmesinin büyük bir değişime uğramaya başladığı 18. hatta 19. yüzyılla birlikte olması gerektiği kanaatindeyim. 20. yüzyılın ilk çeyreğine tesadüf eden ideolojik referanslı tarihsel kopuşun ise tarihçiliğimiz açısından isabetli olmadığını düşünüyorum.

Elbette ki bu alanda yetkin bir takım isimlerin Osmanlı Devleti'nin birçok dönemi üzerine kalem oynatmaları doğal kabul edilebilir. Ancak benim buradaki itirazım, klasik dönem Osmanlı tarihi üzerine çalışanların, geç Osmanlı üzerine de bir şeyler yazmalarına akademi dünyasında görülen genel kabul üzerinedir. Tam tersi durumda ise Cumhuriyet tarihçilerinin, çalıştıkları bilim alanının isminden kaynaklanan baskının sonucu, 19. yüzyıldan uzak durmaya yönelik tutumları söz konusudur.

Cumhuriyet Dönemi Tarih Yazıcılığının Ülke Dışındaki Durumu

Tam da isim meselesinden bahsetmişken, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı şeklinde bir ismin ne derece yerinde olduğunu tartışmak gerektiğini düşünüyorum. Aşağıda bahsedileceği üzere Türkiye'deki modern dönem tarihçiliğinin ve özelde Cumhuriyet tarihçiliğinin, bu bilim alanının ortaya çıkmaya başladığı Erken Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren iki ana akımdan beslendiğini söylemek mümkün. Bunlardan bir tanesi Anglo-Sakson ekol, diğeri ise kıta Avrupası ekolü. Türkiye'deki tarihçiliğinin hangi coğrafyadan ne derece beslendiği ile ilgili kesin bir çıkarım yapmak güç olsa da, geç Osmanlı döneminden itibaren bilhassa Fransız müverrihleri ve tarihçiliğinden etkilendiğini söylemek mümkün. Gelişen süreçte ise ABD'nin artan etkisi açıktır. Bununla birlikte günümüz Fransa'sında birçok Türkolog'un varlığından ve Hollanda, Almanya, İtalya gibi bilim ülkelerinde Türkoloji çalışmaları yapıldığından bahsedilebilir. İngiltere'nin köklü üniversitelerinde (günümüzde azalmış olsa da) Türkoloji çalışmalarının yürütüldüğü görülür. Son yıllarda İsveç ve İsviçre gibi bilim alanında isimleri, yukarıda saydığımız ülkelere göre daha sonra anılan yerlerde dahi Türkiye tarihi üzerine çalışmaların yapıldığı görülmektedir¹³. Bu çalışmalar, gelişen teknolojik imkânların da etkisiyle Türkiye merkezli çalışmaları daha yoğun etkilemekte.

Her iki akımın kendi tarihlerine ilişkin isimlendirme, bizdekinin tutarsızlığını açığa çıkaracak cinsten. Hiçbir yerde rejim sonrası dönemin tarihi özel bir anlam yüklenircesine ayrı bir kategorizasyona tabi tutulmamışken bizdeki durum ortada. Buralardaki tarihsel kategoriler, rejim değişikliği gibi dönüşümlerden ziyade; coğrafya, kültür, mimarlık, toplum, güzel sanatlar, bilim vb. tematik konular ve saha çalışmaları üzerinden belirlenmiş görünüyor. Örneğin Harvard Üniversitesi'nde Amerikan tarihine ait çalışmalar genel bir başlığın altında, Latin Amerika tarihi, erken Amerika tarihi, Afro-Amerikan

13 Daha geniş bir değerlendirme için bkz. Cemal Kafadar, “Cemal Kafadar ile Dünyada Türk Tarihçiliği Üzerine”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 15 (2010), s. 412.

çalışmaları şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuş.¹⁴ Farklı bir örnek ise Oxford Üniversitesi'nin kategorizasyonu olabilir. Orası da dağılımı tarihsel dönemler ve bölgelere göre gerçekleştirmiş, bunun yanı sıra tarihçinin uzmanlık alanına göre bir dağılım da yapılmış. Örneğin; kültür tarihi, cinsiyet tarihi, siyasi tarih vb.¹⁵ Benzer bir ayırım Paris 1 Pantheon Sorbonne için de geçerli.¹⁶ Bir istisna Almanya'daki tarihi çağlar üzerinden yapılan ayırım olabilir¹⁷.

Yukarıda görüldüğü gibi, daha köklü tarihçilik çalışmalarının yapıldığı ve bizim tarihçiliğimize katkı sunan ülkelerin/üniversitelerin alan ayırımı bizdekinden farklı. Oralarda, bizde olduğu gibi 1910'lu ve 1920'li yılları ayıran kesin çizgiler yok. Örneğin; ABD için bağımsızlık savaşının başlangıcını (1775) veya bağımsız ABD'nin kabul edildiği Paris Antlaşmasını (1783) referans alan bir ayırım veya Fransa için Fransız Devriminden (1789) başlayan bir döneme işaret eden tarihçilik alanı belirlenmiş durumda değil. Gerçi bizim tarihçiliğimizde de bilhassa "çağdaşlaşma" temalı eserlerde, geç Osmanlı Devleti döneminden başlayıp erken Cumhuriyet dönemini içine alan bütüncül çalışmalar yok değil.¹⁸ Ancak bunlar, Türk tarihinin başka alanlarında yapılmış çalışmalara örnek teşkil eder durumda değil.

Hal böyleyken bizdeki isimlendirmenin, yabancı ülkelerde nasıl gerçekleştiğine bakmak yerinde olacak. Yani bizden oraya doğru bir etkileşim söz konusu olmuş mu ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı bir kategorinin varlığını bilimsel düzeyi yüksek merkezlerde kabul ettirebilmiş miyiz? Tahmin edileceği üzere sorunun cevabı hayır. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi diye bir alan yurt dışında yok. Cumhuriyet dönemi Türkiye'sini içine alan çalışmalar Turkish Studies, Non-western Studies, Oriental Institute gibi çatıların altında gerçekleşmekte. ABD'de alanlar, yukarıda da bahsettiğim gibi genelde coğrafik ve tematik şekilde belirlenmiş. Ancak asıl önemli nokta, Türkiye üzerine çalışanların kendilerini hiç de bizde olduğu gibi 1914 veya 1918'i temel alan bir kuşatılmışlık içerisinde sokmamaları. Bu coğrafyalarda üretilen tezlerin, yazılan kitapların konuyu bütüncül açıdan ele aldığı ve Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerini ayırma gibi bir zorunluluk altında kalmadıklarını söylemek mümkün.

İdeolojik Yaklaşımın Yarattığı Sorunlar

Cumhuriyet dönemi tarihçiliğinde görülen isimlendirmenin yukarıda uzun uzadıya bahsedilen "kurgusal" yönü, beraberinde çok önemli bir sorunu da getiriyor. İdeolojik açmazlara saplanıp, çalışmanın bilimsel değerini köreltmek gibi. Ön kabulle yazılan ve zihinde kurgulanan sonuçları üretmeye dayalı, "ideolojik" yaklaşım, döneme dair çalışmaların bir kısmını etkiliyor. Bunun sonucunda ise ifrat ya da tefrit hadisenin yaşandığını ve çalışmanın bilimsellikten uzaklaştığını gözlemek mümkün. Aslında bu sorun, tarihçilikten öte, ideolojik-siyasi boyutları daha ağır basan bir tutumun yansıması olarak okunabilir. Bu çalışmada üzerinde durulduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti tarihi üzerine bir tarihsel alan inşa etmek, Cumhuriyet rejiminin tarihe duyduğu ihtiyacın bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır.¹⁹ Bu tutum için bir boyutunu oluşturmuş, bu kurgusallığın

14 https://history.fas.harvard.edu/people/faculty_alpha?page=1, 24.05.2019, 11.29.

15 <https://www.history.ox.ac.uk/academic>, 24.05.2019, 11.37.

16 <https://www.pantheon-sorbonne.fr/fr/ufr/ufr09/lufr-ses-membres-et-ses-lieux/les-enseignants-chercheurs/>, 24.05.2019, 14.05.

17 Almanya'daki Türkiyat çalışmalarının tarihsel gelişimi ve 2010 yılına kadarki durumu ile ilgili olarak çok değerli bir kaynak: Christoph Herzog, "Almanca Konuşulan Ülkelerde Türkiyat ve Şarkiyat Çalışmalarının Gelişimi Üzerine Notlar", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 8, Sayı 15 (2010), s. 77-148.

18 En bilinenlerinden bazıları Niyazi Berkes, *The Development of Secularism in Turkey*, Routledge, 1999; Bernard Lewis, *The Emergence of Modern Turkey*, 3rd edition, Oxford University Press, 2001; Erik Jan Zürcher, *Turkey, A Modern History*, 3rd edition, I.B. Tauris, 2004; Feroz Ahmad, *The Making of Modern Turkey*, Routledge, 1993.

19 Yukarıda bahsedilen ve erken Cumhuriyet döneminin tarih anlayışını yansıtan, liseler için hazırlanmış *Tarih* kitaplarının mukaddimesinde şu sözlerle rastlanır: "Türk tarihinin, inkâr edilmiş ve unutturulmuş simasını ve mahiyetini, bütün hakikatlerle meydana çıkarabilmek için çalışmakta olan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti bir kısım

sonucu olarak alan üzerine yazılmış bazı yazılar, bilimsel bir takım teori ve yöntemlerden uzak, salt başlangıçta kabullenilmiş sonuçlara ulaşmak amacıyla örülmüş bir anlatıma bürünmüştür²⁰. Sonuç olarak da birçok ideolojik yaklaşım örneği karşımıza çıkmıştır.

Madalyonun diğer yüzü ise sanırım daha sorunlu ve günümüzde bu tür çalışmaların sayısı giderek artmakta. Tümüyle ideolojik saiklerle kaleme alınan, erken Cumhuriyet dönemini ve Mustafa Kemal Atatürk'ü olumsuzlama çabası içerisindeki birçok yazı, tarihsel çalışma olarak karşımıza çıkmakta, dahası bu tür yazılar popüler tarihçilik örneği olarak sunulduğu için toplumsal karşılıkları akademik yazılara kıyasla daha fazla olmaktadır. Bu çalışmalar, tarihsel olayların -en hafif ifadeyle- tahrif edilmesinde önemli bir etki yaratmakta. Bu tür yazıların akademik ortamdaki ağırlığı ve etkisi düşük düzeyde hissedilse de kamuoyundaki yaygın etkileri hayli fazla. Bunun sonucunda toplumun çeşitli kesimleri, karşısındakinin tıp doktoru olduğunu öğrendiğinde dert yanmaya başlayan hasta misali, birçok konuyu biz tarihçilere sorabiliyor. Son yıllarda en çok karşılaştıklarım: *"Lozan Barış Antlaşması yüz yıl süreyle mi geçerli? Bu antlaşma Türkiye'ye bir takım gizli yükümlülükler yüklüyor mu? Ege Adalarını nasıl kaybettik? Atatürk'ün menşei nedir? Musul üzerinde hakkımız var mı?"* Aslında bunların birçoğunun toplumsal gündelik hayata yansması hemen hiç yok ve bu nedenle ortalama yurttaşın bu soruları entelektüel bir merakla sormadığı ve zihin dünyalarında da önemli bir karşılığının bulunmadığını düşünüyorum. Ancak bizde siyaset ve medya bu tür konularla o kadar hemhal ki bahsettiğim konular ve benzerleri pekâlâ sıradan insanların gündelik hayatının öznesi haline gelebiliyor. Sonuçta, Cumhuriyet tarihinin alanına giren konuların birçoğu gereğinden fazla kamusallaşıyor²¹. Öyle zannediyorum ki sıradan bir Amerikan vatandaşı Paris Antlaşmasını ya da Fransız Versay'ın detaylarını merak etmez. Çünkü bu antlaşmalar ABD ve Fransa'da siyaset ve medyanın malzemesi haline gelmemiştir.

Bizdeki bu duruma zemin hazırlayan en önemli etkenin, Türkiye Cumhuriyeti tarihi alanının, bir tür ideolojik kamplaşma mekânı olacak şekilde dizayn edilmesini olduğunu sanıyorum. Sonuçta siyaset, toplum, medya ve neredeyse tüm kamuoyu, içinde bulunduğumuz koşullara zemin hazırlayan tüm siyasi olayların tarihsel arka planı hakkında -bilgi sahibi olmasa da- fikir sahibi olur hale gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyet Tarihi ve Diğer Coğrafyalarda Ele Alınışı

Türkiye'nin, dünya genelinde önemli bilim üretim merkezlerinden bir tanesi olduğunu iddia etmek güç. Bu durum sosyal bilimlere, özelde ise tarihçilik alanına da sirayet etmiştir. Haksızlık etmemek gerekir ki Türkiye'de çok sayıda tarihçi, çok önemli çalışmalar üretmektedir. Bunlar literatürde hatırı sayılır yerler edindikleri gibi Türkiye tarihinin eksiklerini de gidermektedir. Bununla birlikte ağırlıklı olarak global anlamda geçer akçe olan tarih çalışmalarının ise yurt dışındaki bazı teorik ve metodolojik gelişmelerden etkilenen ve bunları başarıyla uygulayan çalışmalardan oluştuğunu belirtmek gerekir. Belirli bir teoriden yoksun, salt belgeye dayalı, derinlemesine analizlerden, derli toplu bir metodoloji izlemekten yoksun çalışmaların da alana katkı sağlayacak yönleri olabilir. Bir dizi ampirik veriyi ardı sıra sıralamak, ele alınan konunun tanınması ve başka çalışmalara

azasını tarih tedrisatındaki bu boşluğu doldurabilecek bir kitap hazırlamağa memur etti... Kitabın ihtiva ettiği mevzular etrafında daha fazla malumat edinmek isteyenler aynı heyetin pek yakında bastırılmak üzere hazırladığı Umumi Türk Tarihinin Ana Hatları hakkındaki esere müracaat edebilirler". Bilindiği üzere bu eserin dördüncü cildi Milli Mücadele ve Cumhuriyet devirlerine ayrılmıştır ve bu perspektiften bakıldığında Cumhuriyetin, kendi tarihinin inşasına ne şekilde yön verdiği görülmektedir. *Tarih IV*, s. V-VI.

20 İlber Ortaylı da bir yazısında; *"...muasır tarihçiliğin hemen hiçbir yerde kendini siyasi söylem işlevinden kurtarmayacağı"*ndan bahsetmektedir. İlber Ortaylı, *Tarih Yazıcılık Üzerine*, Cedit Neşriyat, 2. Baskı, Ankara, 2011, s. 147.

21 Tarihi konuların, akademi dışı alanda sürekli gündeme gelmesi ve kamusal alanda yoğun şekilde tartışılmasının nedenleri ile ilgili bir yazı için bkz. Edhem Eldem, "Osmanlı Tarihini Türklerden Kurtarmak," *Cogito*, Sayı: 73 (Bahar 2013), s. 260-282.

da kapı aralaması adına önem taşıyabilir. Ancak mesele global ölçekte bir çalışma yapmak olduğunda yukarıdaki eksiklerin mutlaka giderilmesi gerektiği de ortadadır.

Bu bağlamdan bakıldığında Türkiye'deki global ölçekte adından söz ettiren çalışmaların, başta ABD olmak üzere, İngiltere, Fransa ve diğer gelişmiş dünya ülkeleri menşeli çalışmalardan; kuram, metodoloji, yaklaşım, hatta konu-içerik yönünden faydalandıklarını söylemek mümkün. Hiç şüphe yok ki uzun tarihi, yayıldığı geniş coğrafya ve etkileşim kurduğu medeniyet ve siyasi yapının çok fazla sayıda olması gibi nedenlerden ötürü Osmanlı İmparatorluğu, global ölçekte araştırılmayı hak eden bir devlettir. Osmanlı tarihinin farklı coğrafyalardan araştırmacılar tarafından incelemeye tabi tutulması, Kafadar'ın deyimıyla sahadaki renklilik, Amerikan veya Judaizm tarihçiliğinde görülmez ve sevindiricidir²².

Bu renklilik, ABD'de yapılan Osmanlı tarihi araştırmalarına da yansımış ve bugün neredeyse hemen her kalburüstü Amerikan üniversitesinde ya Osmanlı tarihi kürsüsü bulunmakta ya da Osmanlı tarihini araştıran Türk veya yabancı bilim insanları barınmaktadır. ABD'deki Türkiye çalışmaları, Albert Lybyer'in Sultan Süleyman hakkındaki tezini 1909 yılında tamamladığından bu yana devam etmektedir. O ve kendisi gibi ilk kuşak Osmanlı tarihçilerinden olan Walter Wright, Sydney Fisher ve Herbert Adams Gibbons da bir dönem Robert Koleji'nde görev almışlardır²³. Bu anlamda ABD'deki Osmanlı tarihçiliğinin ortaya çıkışında kolejin rolü inkâr edilemez. Ancak bu alandaki çalışmaların esas olarak artması 1960'ların başlarında Roderic Davison, Stanford J. Shaw, Norman Itzkowitz ve Kemal Karpat gibi ABD'de tahsil görmüş ve akademik faaliyetler yürütmüş kişiler aracılığıyla gerçekleşmiştir²⁴. Elbette ki akademik kariyerinin bir kısmını ABD'de geçiren Halil İnalçık'ın da Osmanlı tarihine yönelik ilginin artmasında büyük etkisi olmuştur. Bu isimleri Bernard Lewis, Donald Quataert, Heath W. Lowry ve Justin McCarty, Rifa'at Abou-El-Haj gibi başkaları da izlemiştir.

Bu durum geçmişten günümüze, on yıllar içerisinde ABD başta olmak üzere diğer gelişkin bilim merkezlerindeki araştırmacıların çalışmalarından yararlanan başka araştırmacıların varlığına yol açmış ve süreç içerisinde bu bilim insanlarının bilgi, yöntem ve metotları Türkiye'deki akademik ortama taşınarak kalitesi yüksek çalışmalar ortaya çıkmıştır²⁵.

Bunun yanı sıra Türkiye'de de global anlamda, kendisine "iyi" dedirtecek çalışmaların ortaya çıktığı gözlenmektedir. Gelişmiş bilim ülkelerindeki tarih çalışmalarının disiplinlerarası bir metodolojiyle gerçekleştiği ve çalışmaların sosyoloji, siyaset bilimi, cinsiyet çalışmaları gibi farklı alan ve disiplinlerden beslenerek yapıldığı söylenebilir. Keza ülkemizde de Michel Foucault, Jürgen Habermas, Max Weber, Charles Tilly, Immanuel Wallerstein, Joan Wallach Scott gibi teorisyenlerin ürettiklerini Osmanlı tarihine uyarlamaya çalışan ve başarılı sonuçlar elde eden çok sayıda çalışmaya rastlamaktayız.

Ancak Türkiye Cumhuriyeti tarihi alanında ortaya konan çalışmaların, yöntem ve teori açısından daha farklı olduğunu, bir başka ifadeyle –genelde- daha klasik yöntemlerle inşa edildiğini söylemek mümkün. Bunun nedeninin, günümüz Osmanlı tarihçiliğinde görülen ve on yıllar içerisinde şekillenmiş yurt dışı kaynaklı perspektif eksikliği olduğu kanaatindeyim²⁶. Dışarıdaki perspektif, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi tarih yazımlarını

22 Cemal Kafadar, "Cemal Kafadar ile Dünyada Türk Tarihçiliği Üzerine", 412.

23 Robert Zens, "ABD'de Türk Tarihçiliği", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 15 (2010), s. 179.

24 Robert Zens, "ABD'de Türk Tarihçiliği", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, s. 180.

25 Elbette ki ABD'de çalışan ve önemli bilimsel eserlere imza atan çok sayıda başka tarihçi de mevcut. Bunlar arasında hemen aklıma gelenler; Cemal Kafadar, Şükrü Hanoğlu, Zeynep Çelik, Reşat Kasaba, Hasan Kayalı, Ali Yaycıoğlu, Fatma Müge Göcek, Hakan Özoğlu, Yiğit Akın ve daha niceleri. Ancak bu yazının boyutları tüm bu akademisyenlerin ismini zikretmek için uygun değil.

26 Tersî yönde bir tartışma için bkz. Selim Karahasanoğlu, "Bir Tarih Metni İnşa Etmek: Problemler, Güçlükler,

birbirinden ayrı görmediği için Modern Türkiye tarihi ve (ya) Geç Osmanlı-Erken Cumhuriyet dönemi üzerine üretilen çalışmaları yoğun olarak görmekteyiz. Ancak örneğin 1930'lardan sonraki Türkiye tarihinin yurt dışında Osmanlı tarihine nazaran çok az sayıda çalışıldığını söylenebilir. Hemen aklıma gelen araştırmacılara örnek; Edward Weisband, John M. VanderLippe, Yiğit Akin, Yael Navaro-Yashin, William Hale, Kerem Öktem, Cihan Tuğal, Umur Özkırmı, Martin van Bruinessen, Deniz Kandiyoti, Esra Özyürek, Jenny White, Michael Meeker ve İsa Blumi şeklinde söylenebilir. Aslında bu isimlerin de önemli bir kısmı, tam da yukarıda bahsedildiği şekliyle, araştırmalarını uluslararası ilişkiler, kültür, antropoloji, cinsiyet çalışmaları üzerine oturtmuş ve disiplinler arası ürünler sergilemişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı ve Cumhuriyet dönemi üzerine kalem oynatan ABD'de bulunan/bulunmuş akademisyenlerin ilk aklı gelenlerini ise şu şekilde söylemek mümkün. Bernard Lewis, Andrew Mango, Stanford J. Shaw, Feroz Ahmad, Mustafa Aksakal, Holly Shissler, Howard Eissentat, Edward Weisband, John M. VanderLippe, Hakan Yavuz, Birol Yeşilada. Frankofon gelenekten gelen Türkiye tarihi araştırmacıları ise Francois Georgeon, Paul Dumont, Etienne Copeaux, Alexandre Toumarkine²⁷. Ancak sınırlı söz konusu Cumhuriyet tarihi olunca çalışmalarını bu dönem üzerine yoğunlaştıran ve alanı hayli etkileyen Erik Jan Zürcher'i de unutmamak gerekir²⁸. Almanya'daki Türkiye çalışmaları ise birçok büyük üniversitenin Türkoloji bölümünün ev sahipliğinde gerçekleşmekte²⁹.

Ancak dikkat etmek gerekir ki bu isimlerin birçoğunun çalışması -aslında olması gerektiği şekilde- yalnız Cumhuriyet dönemini değil, Osmanlı tarihinin geç dönemlerini de içermekte. Yukarıda belirtildiği gibi, yurtdışında yapılan ve salt Cumhuriyet tarihini malzeme edinen çalışmaların sayısı oldukça az.

Sonuç

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti tarihi bilim alanının güncel durumu değerlendirilmiştir. Bu alan, Türkiye'ye özgü ve modern dünya tarihçiliğinde görülmeyen kurgusal bir alan olarak tanımlanmış ve alanda görülen bir takım sorunlar irdelenmiştir. Bunların başında, dönemin kendisinden önce gelen son dönem Osmanlı tarihi ile katı bir şekilde ayrışmasına yol açacak bir takım yaklaşımların yanlışlığı gelmektedir. Bilindiği gibi ülkemizde gerçekleşen birçok çalışma, geç dönem Osmanlı tarihini mercek altına almaksızın, 1918 veya 1920 yılından başlamakta, bundan önceki süreç adeta yok sayılmaktadır. Cumhuriyet tarihçiliği, isimlendirmeden kaynaklanan bir baskıyla olsa gerek, modern Türkiye tarihine yönelik daha bütüncül olan ve kopuşların görülmediği bir tarihçilik anlayışının eksikliğine mahkûm görünmektedir. Elbette ki bu eksiklikte, örneğin araştırmacıların yeterli derecede eski alfabeği okuyamaması veya arşiv malzemelerinin değerlendirilmesi noktasında yeterli bilgi ve donanıma sahip olmayışı gibi etkenlerin rol oynadığı söylenebilir. Ancak şüphesiz ki birçok Osmanlı tarihçisi en azından geç dönem

Teknik Detaylar", *Tarih Bilimi ve Metodolojisi*, Ed: Mehmet Yaşar Ertaş, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 399. Bu anlatısında Karahasanoğlu, bazen Amerika'daki çalışmalarda teorik tartışmanın fazlaca yapıldığı ve konunun yeterince işlenmediğinden bahseder.

27 Çok daha geniş bir liste için şu iki kaynağa müracaat edilebilir. Birincisi Burak Onaran tarafından kaleme alınan makale; Burak Onaran, "Fransız Osmanlı Tarihi Çalışmaları Hakkında Bir Değerlendirme", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 8, Sayı 15 (2010), s. 301-342. Diğeri ise merkezi Paris'te bulunan CETOBAC (Center for Turkish, Ottoman, Balkan and Central Asian Studies) isimli araştırma merkezi. Türkiye üzerine Fransızca araştırma yapan hemen her akademisyenin ismi listede mevcut: <http://cetobac.ehess.fr/index.php?1063>, 12.06.2019, 17:10.

28 Türkiye tarihi üzerine Hollanda'da çalışan ve ilk anda aklıma gelen diğeri isimler şöyle; Jan Schmidt, Petra de Bruijn, Hans Theunissen, Martin van Bruinessen. Daha fazla bilgi için bkz. İsmail Hakkı Kadı, "Hollanda'da Şarkiyat Araştırmaları", *Doğu Batı (Oryantalizm-I)*, Sayı: 20 (Ağustos, Eylül, Ekim-1 2002), s. 83-100.

29 https://www.turkish-studies.com/University/Turkish_Studies_Germany.html, 12.06.2019, 17:26.

Osmanlı tarihine dair arşiv malzemelerini okuyabilecek ve bunları değerlendirecek kapasiteye sahiptir. Dolayısıyla bu kuşatılmışlık, alanın Osmanlı tarihinden ayrı bir döneme tekabül etmesi zorunluğunun zımnen hissedilmesinin bir sonucudur.

Cumhuriyet dönemi tarih yazıcılığının bize özgü ve cumhuriyet rejiminin tarihini yazma maksadıyla ortaya çıkması, gerçekleşen çalışmaların bir kısmının bilimsellikten uzak, ideolojik sonuçlar doğurmasına, hatta tümüyle bu saikle yazılmasına yol açmaktadır. Bunun en önemli sonuçları, erken Cumhuriyet döneminin yüceltilmesi maksadıyla kaleme alınan birçok eserde karşımıza çıkmakta. Ancak sanırım daha vahimi, bu alanın eleştirisi üzerine kaleme alınanlarda tecessüm etmektedir. Tümüyle ideolojik saiklerle kaleme alınan bu yazılar, dönemi ve özelde de Mustafa Kemal Atatürk'ü kötüleme adına yapılan çalışmalar olarak görünmekte ve popüler tarihçiliğin kötü örneklerini sergilemektedir. Bununla birlikte popüler tarihçilik anlayışıyla yazıldığı için kitlelerde önemli karşılık bulmaktadır.

Cumhuriyet dönemi tarih yazıcılığının ülke dışındaki durumunun ise gün geçtikçe güçlendiği tespiti yapılabilir. Her ne kadar gelişmiş tarihçilik anlayışına sahip ülkelerde Türkiye Cumhuriyeti tarihi şeklinde bir bilim alanı yoksa da, bu dönem üzerine gerçekleşen çalışmaların ve bu çalışmalara imza atan akademisyenlerin sayısının arttığından bahsedilebilir. Bununla birlikte bu çalışmalar, daha bütüncül bir dönemi kapsayacak şekilde, yani son dönem Osmanlı tarihini de içine alacak bir anlayışla kaleme alınmakta. Geç dönem Türkiye Cumhuriyeti tarihi üzerine gerçekleşen çalışmalar ise daha interdisipliner bir metotla gerçekleşmekte, bizdeki az sayıda çalışmada görüleceği üzere, yurt dışında yapılan birçok çalışmada da sosyoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi gibi bilim dallarından yararlanıldığına şahit olmaktadır.

Kaynakça

1. Kitaplar ve Makaleler

AHMAD, Feroz (1993), *The Making of Modern Turkey*, Routledge.

AKŞİN, Sina (2010); İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele-II Son Meşrutiyet 1919-1920, 3. Baskı, İstanbul.

Ali Münif Bey'in Hatıraları, Yay. Haz: Taha Toros, İsis Yayıncılık, İstanbul, 1996.

AVCI, Orhan (2011), "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Araştırmaları", *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu (Bildiriler)*, Ed: Mehmet Öz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s. 319-332.

BERKES, Niyazi (1999); *The Development of Secularism in Turkey*, Routledge.

BOZKURT, Mahmut Esat Bozkurt (1995); *Atatürk İhtilali*, 3. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul.

ÇITIR, Burak (2019); "Tarih Bölümlerinde Çağ Ayrımı ve Uzmanlık Alanları", *Tarih Bilimi ve Metodolojisi*, Ed: Mehmet Yaşar Ertaş, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, s. 191-198.

ELDEM, Edhem (2013); "Osmanlı Tarihini Türklerden Kurtarmak," *Cogito*, Sayı: 73 (Bahar), s. 260-282.

GOLOĞLU, Mahmut (2010); Üçüncü Meşrutiyet Birinci Büyük Millet Meclisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

HERZOG, Christoph (2010); "Almanca Konuşulan Ülkelerde Türkiyat ve Şarkiyat Çalışmalarının Gelişimi Üzerine Notlar", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 8, Sayı 15, s. 77-148.

İNAN, Süleyman (2012); "Üniversitelerde İnkılap Dersleri", *İnkılap Dersleri*, 4. Baskı, Ed: Süleyman İnan, Cengiz Akseki, Denizli, s. 5-10.

KADI, İsmail Hakkı (2002); "Hollanda'da Şarkiyat Araştırmaları", *Doğu Batı (Oryantalizm-I)*, Sayı: 20 (Ağustos, Eylül, Ekim-1), s. 83-100.

- KAFADAR, Cemal (2010), "Cemal Kafadar ile Dünyada Türk Tarihçiliği Üzerine", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 15 (2010), s. 393-424.
- KARABULUT, Umut (2014); İzmir Kentinde Siyasi Protesto Kültürü 1908-1912, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- KARAHASANOĞLU, Selim (2019); "Bir Tarih Metni İnşa Etmek: Problemler, Güçlükler, Teknik Detaylar", *Tarih Bilimi ve Metodolojisi*, Ed: Mehmet Yaşar Ertaş, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, s. 398-406.
- Kurtuluş Savaşında Adalet Bakanı Ahmet Rifak Çalık'a'nın Anıları* (1992); Yay. Haz: Hürşit Çalık, İstanbul.
- LEWIS, Bernard (2001); *The Emergence of Modern Turkey*, 3rd edition, Oxford University Press.
- ONARAN, Burak (2010); "Fransız Osmanlı Tarihi Çalışmaları Hakkında Bir Değerlendirme", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 8, Sayı 15, s. 301-342.
- ORTAYLI, İlber (2011), *Tarih Yazıcılık Üzerine*, Cedit Neşriyat, 2. Baskı, Ankara.
- Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Menteşe'nin Anıları* (1986); Yay Haz: İsmail Arar, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- PEKER, Recep (1984); İnkılap Dersleri, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- TANÖR, Bülent, TOPRAK, Zafer, BERKTAY, Halil (1997); "İnkılap Tarihi" Dersleri Nasıl Okutulmalı?, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Tarih IV* (1934); Türkiye Cumhuriyeti, İstanbul.
- TURAN, Ömer (2014); "Turkish Historiography of the First World War, *Middle East Critique*, Vol. 23, No. 2, s. 241-257.
- ZENS, Robert (2019); "ABD'de Türk Tarihçiliği", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 15, s. 179-207.
- ZÜRCHER, Erik Jan (2004); *Turkey, A Modern History*, 3rd edition, I.B. Tauris.

2. Dijital Kaynaklar

- <http://ataturkilkeleri.istanbul.edu.tr/tr/content/enstitu/hakkinda>, 23.05.2019, 11.36.
- <https://www.pantheon.sorbonne.fr/fr/ufr/ufr09/lufr-ses-membres-et-ses-lieux/les-enseignants-chercheurs/>, 24.05.2019, 14.05.
- https://www.turkish-studies.com/University/Turkish_Studies_Germany.html, 12.06.2019, 17:26.
- http://tite.ankara.edu.tr/?page_id=4777, 23.05.2019, 11.45.
- <https://www.history.ox.ac.uk/academic>, 24.05.2019, 11.37.
- <http://cetobac.ehess.fr/index.php?1063>, 12.06.2019, 17:10.
- https://history.fas.harvard.edu/people/faculty_alpha?page=1, 24.05.2019, 11.29.